

Noțiuni introductive

Secțiunea 1. Caracterizarea generală a relațiilor de familie

1. Noțiunea sociologică și noțiunea juridică de familie

Potrivit art. 258 NCC, familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora, precum și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea și educarea copiilor lor.

În *sens sociologic*, familia, ca formă specifică de comunitate umană, desemnează grupul de persoane unite prin căsătorie, filiație sau rudenie, care se caracterizează prin comunitate de viață și interese. În cadrul relațiilor de familie apar aspecte morale, sociale, fiziologice și acestea au un profund caracter de complexitate, pe care nu-l găsim în cadrul altor relații sociale.

Familia tipică, din punct de vedere sociologic, este formată din părinți și copii.

În mod obișnuit, familia dă naștere următoarelor raporturi:

- cele de căsătorie (baza familiei din punct de vedere sociologic);
- cele efective dintre soți (un efect al căsătoriei);
- cele dintre părinți și copii (rezultatul raporturilor dintre soți).

Sociologii disting forma *simplă* (nucleară) a familiei, care este reprezentată de părinți și copiii necăsătoriți și o formă *extinsă*, care cuprinde și alte persoane.

În *sens juridic*, familia reprezintă grupul de persoane între care există drepturi și obligații ce rezultă din căsătorie, rudenie (naturală, de sânge sau civilă) sau alte raporturi asimilate de lege celor de familie.

Noțiunea sociologică și cea juridică de familie se suprapun. Există și situații în care această corespondență nu funcționează. De exemplu: în cazul desfacerii căsătoriei (divorț), relațiile de fa-

milie în sens sociologic încetează, pentru că nu mai există comunitate de viață și interese, dar relațiile de familie în sens juridic există și se materializează în obligația de întreținere între foștii soți și părinți și copii, ca și în dreptul la nume. Sunt situații când raportul juridic de familie există în afara familiei din punct de vedere sociologic. Spre exemplu: frații se căsătoresc și au propria lor familie, ei continuă să fie legați însă prin raporturi juridice de familie (spre ex.: obligația de întreținere subzistă, chiar dacă au familii din punct de vedere sociologic diferite).

Potrivit Codului Civil, cercul moștenitorilor legali îi cuprinde pe: soțul supraviețuitor, descendenți (cum sunt copiii și nepoții), pe ascendenți (cum sunt părinții și bunicii), rudele colaterale [art. 963 alin. (1) NCC].

În sensul Legii fondului funciar nr. 18/1991, cu modificările ulterioare, conform art. 8 alin. (4), prin „familie se înțelege soții și copiii necăsătoriți, dacă gospodăresc împreună cu părinții lor”.

În sensul Codului Penal, relațiile de familie cuprind pe toți cei între care există obligația de întreținere.

Convenția europeană pentru drepturile omului, în art. 8, reglementează dreptul la respectarea vieții private și de familie (Comisia și Curtea de Justiție pentru Drepturile Omului au interpretat expresia viață de familie ca înglobând „cel puțin raporturile dintre rudele apropiate care ar avea un rol considerabil în viața de familie”, cum ar fi, de exemplu, relațiile dintre bunici și nepoți).

În general, Comisia și Curtea de Justiție favorizează raporturile de familie verticale: copii minori – părinți – bunici și mai puțin pe cele orizontale. Deci, există o noțiune juridică a familiei de drept comun în sensul Codului familiei și noțiuni speciale în diferite domenii care sunt reglementate de legi speciale, dar și în aceste cazuri este vorba de acceptarea juridică a familiei și de noțiunea de membru de familie.

2. Funcțiile familiei

1. *Perpetuarea speciei umane.* Avându-se în vedere funcția biologică a familiei s-a susținut că, în realitate, familia reprezintă uniunea bărbat-femeie în scopul procreării.

Condițiile naturale de dezvoltare a familiei trebuie privite în strânsă legătură cu relațiile sociale dintre familie și societate. Re-

zultă astfel că această funcție biologică poate fi influențată de societate, fie promovând o politică de stimulare a natalității, fie de frânare a sporului populației. Această politică a societății se realizează prin mijloace juridice.

2. *Funcția economică* își găsește expresia în gospodărirea celor doi soți prin suportarea în comun a cheltuielilor căsniciei și prin dobândirea unor bunuri în comun.

3. *Funcția educativă*. În primul rând, părinții sunt cei care au îndatorirea de creștere și educare a copiilor lor minori (art. 261 NCC), iar, în al doilea rând, statul este obligat să sprijine procesul de educare a minorilor prin măsuri economice și sociale.

Secțiunea a 2-a. Noțiunea, obiectul și principiile dreptului familiei

În noua viziune a Codului Civil s-a urmărit încorporarea raporturilor de drept privat într-un singur Cod, astfel încât relațiile de familie se regăsesc în Cartea a II-a, intitulată „Despre Familie”.

Aceasta nu înseamnă că nu se mai poate vorbi în continuare despre ramura dreptului familiei, pentru că existența unui Cod distinct nu implică neapărat existența unei ramuri de drept, după cum nici lipsa unui Cod separat nu implică inexistența ramurii de drept.

1. Definiția și obiectul dreptului familiei

Dreptul familiei reprezintă totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile personale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, rudenie și celelalte raporturi asimilate de lege cu raportul de familie. (spre ex.: raporturile stabilite între soțul dintr-o căsătorie subsecventă și copilul dintr-o căsătorie anterioară).

Atât dreptul civil, cât și dreptul familiei supun reglementării raporturile patrimoniale și cele nepatrimoniale în care părțile sunt pe poziții de egalitate juridică. Dar, subiectele raporturilor de dreptul familiei au o anumită calitate izvorâtă din raporturile de familie. Unele particularități ale dreptului familiei sunt evidențiate prin aplicarea criteriilor subsidiare de diviziune: calitatea subiectelor, caracterul normelor juridice, natura sancțiunilor.

Însă, în cazul raporturilor juridice patrimoniale, apartenența unei persoane la o anumită familie nu atrage automat incidența normelor de dreptul familiei (spre ex.: drepturile succesoriale reglementate de Codul civil). Aparțin sferei dreptului familiei mai ales relațiile patrimoniale dintre soți și obligația legală de întreținere dintre membrii familiei.

Caracterul normelor – ponderea normelor imperative în defavoarea normelor dispozitive predominante în dreptul civil. Interesul ocrotit prin asemenea norme nu este exclusiv particular, iar opțiunea unei anumite conduite nu este lăsată la aprecierea părților.

Specificul sancțiunilor – aplicabile în cazul abaterii subiectului de la conduita prescrisă. În timp ce în dreptul civil scopul sancțiunii este acela al repunerii părților în situația anterioară, în dreptul familiei normele juridice conțin o reglementare generică, iar măsurile punitive sunt, de regulă, indirecte. Ex.: art. 309 alin. (1) NCC dispune: „soții își datorează reciproc respect, fidelitate și sprijin moral”, însă aceste obligații nu pot fi obținute prin mijloace coercitive – în cazul soților alternativa fiind desfacerea căsătoriei.

Obiectul dreptului familiei este dat de raporturile de familie. Acestea sunt:

a) raporturile de căsătorie, cele privind încheierea căsătoriei, relațiile personale și patrimoniale dintre soți, nulitatea și desfacerea căsătoriei;

b) raporturile ce rezultă din rudenie atât în linie dreaptă, ascendentă și descendentă, cât și în linie colaterală;

c) raporturile ce rezultă din adopție;

d) raporturile asimilate de lege cu cele de familie – raporturile dintre foștii soți sau dintre soțul dintr-o căsătorie subsecventă și copilul dintr-o căsătorie anterioară.

Raporturile de familie sunt raporturi personale și patrimoniale.

2. Principiile fundamentale ale dreptului familiei

1. *Principiul ocrotirii căsătoriei și familiei.* Actele juridice internaționale privind drepturile omului consacră necesitatea ocrotirii de către stat a familiei. În aceste documente internaționale instituția familiei este considerată element fundamental al societății. Principiul este reglementat în Declarația universală a drepturilor

omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1948 în art. 16 pct. 3. Acest principiu mai este reglementat în Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, adoptat tot de ONU în 1966, în art. 10.

Pe plan european principiul e reglementat în Convenția europeană pentru drepturile omului, în art. 8 și art. 12, precum și în art. 5 din Protocolul nr. 7 la aceasta, toate ratificate de România.

În art. 8 al Convenției se prevede că orice persoană are drept la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. Nu este admis amestecul unei autorități publice decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și dacă acesta constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară siguranței naționale, sociale și apărării ordinii publice. Acest principiu este reglementat și în art. 26 și art. 48 alin. (1) din Constituția României și art. 258 alin. (2) și (3) NCC.

2. *Principiul ocrotirii interesului superior al copilului* – art. 263 alin. (1) NCC stabilește că „orice măsură privitoare la copil, indiferent de autorul ei, trebuie să fie luată cu respectarea interesului superior al copilului”, iar art. 483 alin. (2) NCC arată că părinții își exercită autoritatea părintească numai în interesului superior al copilului.

Necesitatea ocrotirii copilului e subliniată în Declarația universală a dreptului omului și Declarația universală a drepturilor copilului (adoptate de ONU în 1959 și ratificate de România în 1990) și în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (adoptată în noiembrie 1989; după ratificarea ei de 20 de state, aceasta a intrat în vigoare la 20 decembrie 1990 în România, devenind un fel de regulă la nivel internațional a drepturilor copilului).

3. *Principiul căsătoriei liber consimțite între soți* este reglementat în Declarația universală a drepturilor omului, art. 16 pct. 2, și în Pactul internațional privind drepturile civile și politice. Există chiar o reglementare specific internațională a ONU din 1962, și anume Convenția internațională privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor.

În legislația națională principiul este consacrat de art. 48 alin. (1) din Constituție și art. 258 alin. (1) NCC. Articolul 259 NCC consacră dreptul bărbatului și al femeii de a se căsători, cu scopul de a întemeia o familie, una din condițiile esențiale, de fond, la

căsătorie fiind consimțământul personal și liber exprimat al fiecăruia dintre viitorii soți.

4. *Principiul egalității în drepturi și îndatoriri a soților*, prevăzut de art. 48 alin. (1) din Constituție și art. 258 alin. (1) NCC. Principiul este reglementat și de art. 16 pct. 1 din Declarația universală a drepturilor omului. Există chiar o Convenție privind drepturile politice ale femeii din 1952, ratificată de România în 1954.

Ca o consecință a egalității soților, putem vorbi și de autonomia și de independența acestora în relațiile dintre ei. Astfel, nu există posibilitatea cenzurării reciproce a corespondenței sau impunerii voinței unuia dintre soți în alegerea profesiei celuilalt.

5. *Principiul monogamiei* – art. 273 NCC: „este interzisă încheierea unei noi căsătorii de către persoana care este căsătorită”. Cu alte cuvinte, nu se poate căsători bărbatul sau femeia căsătorită sau cei pentru care s-a pronunțat desfacerea căsătoriei, dar hotărârea judecătorească nu este definitivă. Este ceea ce se numește monogamie serială, deoarece nu sunt interzise căsătoriile succesive, ci existența mai multor căsătorii în același timp. Din punct de vedere penal o asemenea faptă constituie infracțiunea de bigamie, iar din punct de vedere civil aceasta se sancționează cu desființarea celei de-a doua căsătorii [art. 293 alin. (1) și art. 273 NCC]^[1].

Test grilă

1. Dreptul familiei are la bază următoarele principii generale:

- a) principiul interesului superior al copilului;
- b) principiul monogamiei;
- c) principiul căsătoriei liber consimțite între soți;

2. Principiul monogamiei:

- a) interzice soților să se recăsătorească;

[1] A se vedea C.E.D.O., cauza *Johnston și alții contra Irlandei*, Hotărârea din 18 decembrie 1986, în C. BIRSAN, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. I. Drepturi și libertăți*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 911.

b) nu permite căsătoria decât între persoane care, la data încheierii căsătoriei, nu au statutul de persoană căsătorită;

c) nu permite căsătoria între persoane care, la data încheierii căsătoriei depuseseră cerere de divorț pentru desfacerea unei căsătorii anterioare;

3. Obiectul dreptului familiei este reprezentat de:

- a) toate raporturile care se stabilesc între membrii familiei;
- b) printre altele, obligația de întreținere dintre unul dintre soți și copilul firesc al celuilalt soț;
- c) raporturile de căsătorie, raporturile succesoriale dintre membrii familiei.

4. Reprezintă cauză necesară și determinantă a căsătoriei:

- a) întemeierea relațiilor de familie;
- b) deplina egalitate în drepturi dintre bărbat și femeie;
- c) liberul consimțământ al soților.

5. Dreptul familiei are ca obiect:

- a) raporturile de căsătorie;
- b) raporturile de filiație;
- c) raporturi asimilate, sub unele aspecte, relațiilor de familie.

6. Căsătoria reprezintă:

- a) un parteneriat civil între două persoane încheiat sau contractat în țară ori în străinătate;
- b) uniunea maritală, liber consimțită, între două persoane;
- c) uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, încheiată în condițiile legii.

7. Reprezintă caractere ale căsătoriei:

- a) laicitatea, solemnitatea, consensualismul;
- b) complexitatea, diversitatea, solemnitatea;
- c) laicitatea, pluralismul, monismul.

8. Reprezintă asemănări între actul juridic al căsătoriei și contractul din dreptul comun:

- a) ambele sunt încheiate de pe poziție de egalitate juridică, putând fi supuse rezoluțiunii sau rezilierii;
- b) ambele se încheie atât de pe poziție de egalitate, cât și de pe poziție de subordonare;
- c) atât actul juridic al căsătoriei, cât și contractul sunt susceptibile de a fi afectate de modalități.

9. Potrivit art. 258 alin. (4) NCC, termenul de soți desemnează:

- a) două persoane unite prin căsătorie;
- b) bărbatul și femeia uniți prin căsătorie;
- c) bărbatul și femeia uniți în scopul de a întemeia o familie.

10. Principiul căsătoriei liber consimțite între soți implică:

- a) voința concordantă a viitorilor soți ca unic factor subiectiv relevant și absolut necesar la încheierea căsătoriei;
- b) exprimarea în mod indispensabil a consimțământului personal și liber de către fiecare dintre viitorii soți;
- c) manifestarea tacită a consimțământului de către fiecare dintre viitorii soți.

Răspunsuri

1. a, b, c; 2. b, c; 3. b; 4. a; 5. a, b, c; 6. c; 7. a; 8. —; 9. b; 10. a, b.

Capitolul I. Logodna

1. Noțiune și reglementare

Articolul 266 NCC definește logodna ca fiind promisiunea reciprocă de a încheia căsătoria. Aceasta poate fi încheiată, ca și căsătoria, doar între persoane de sex diferit și cu respectarea condițiilor de fond pentru încheierea căsătoriei, cu unele excepții. Încheierea logodnei, ca și ruperea acesteia, nu este condiționată de existența unui înscris sau a unei ceremonii solemne, nu este supusă niciunei formalități și poate fi dovedită cu orice mijloc de probă.

Putem spune că existența logodnei nu implică o obligație „de rezultat”, adică de a încheia ulterior căsătoria^[1].

Din reglementarea legală rezultă că viața de cuplu organizată în scopul încheierii ulterioare a unei căsătorii este o etapă premaritală, care nu include neapărat și coabitarea logodnicilor. Deși noțiunea de logodnă nu se suprapune cu aceea de concubinaj, acestea nu se exclud reciproc.

Practica CEDO a stabilit că legăturile existente între logodnici intră în sfera noțiunii de viață privată reglementată de art. 8 din Convenția europeană, pronunțându-se cu privire la relația dintre un deținut și logodnica sa.

S-a considerat^[2] că, de fapt, consecințele juridice nu rezultă din încheierea logodnei, fiind vorba mai degrabă de pseudo-efecte, generate prin disoluția sa.

2. Ruperea logodnei

Logodnicul care rupe logodna nu poate fi obligat la încheierea căsătoriei, dar renunțarea la căsătorie poate duce la consecințe juridice de natură patrimonială.

^[1] E. FLORIAN, *Considerații asupra logodnei reglementată de Noul Cod Civil Român*, în C.J. nr. 11/2009, p. 628 și urm.; M. AVRAM, *Drept civil. Familia*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 32.

^[2] E. FLORIAN, *Dreptul familiei*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 21.